

ШПАГА СЛАВКА БЕРКУТИ

ПРО ТЕ, ЩО СТАЛОСЯ ПІЗНІШЕ

Був вечір. Звичайний вечір з першим, дуже раннім і дуже лапатим снігом. Ліхтарі на дротах понад бруківкою гойдалися од вітру, і з ними разом гойдалися тіні на землі і густа, мереживна, схожа на театральну завіса снігу. Вгорі вона була біло-прозора, а низом, ближче до тротуарів — зелена й синя від неонового, студенішого за сніг вогню реклами.

Однак трьом хлопчикам, які вийшли з магазину, було зовсім байдуже, якого кольору сніг. В одного кишеня відстовбурчувалася, він ласкаво поплескав по ній і прицмокнув:

— Гарний набуток! Я ж вам казав — Надя дасть пляшечку. Мене тато завжди до Наді посилає, коли хоче промочити горло.

Один із супутників «бувалого» хлопчини голосно реготав, зачіпаючи плечем перехожих, а другий — високий, у хутряній шапці — весь час намагався йти осторонь, мовби хотів показати, що не має ані найменшого відношення до тих двох.

Врешті вони пірнули у якусь напівтемну браму. Проїшли на подвір'я, де добули з кишені булку, оселедця і пляшку вина.

Хлопець у хутряній шапці відмовився пити:

— Ні-ні, я не хочу.

— Боїшся — мама сваритиме? Чи, може, компанія не та? — насмішкувато запитав один.

— Що ти! Розумієш, я...

— Тихо! — раптом шикнув третій. — Хтось іде!

Двоє кинулись тікати: двір був прохідний, мабуть, вони знали про це.

Третій, високий, спіткнувся об ящик...

У дитячій кімнаті міліції записали прізвище затриманого, його адресу, номер школи. Учнівського квитка хлопець при собі не мав.

Немолода жінка втомлено мружила очі, ніби надто довго дивилася на яскраве світло:

— І що ж, хлопче, було дуже весело? Отак, як бездомні кошенята, на чужому подвір'ї, біля смітника, — дуже весело? І компанія чудова, такі виховані джентльмени, правда? Втекли, а тебе покинули... Нічого не скажеш — вірні друзі.

Хлопець мовчав. Знервовано м'яв шапку і не дивився на жінку.

— А знаєш, це навіть добре, що вони втекли: пізнаєш ціну такому товариству... Що? Кажеш, не знаєш навіть їхніх прізвищ? Ну, гаразд. Іди, йди, йди...

Хлопець перевів подих, ніби хотів щось вимовити, однак не сказав нічого, тільки постояв ще якусь мить і вийшов, не прощаючись.

Сніг усе падав, і вулиця посвіжіла, поширшала од хрумкої, чистої пороші. Спихмура позираючи собі під ноги, хлопець ішов поволі, мовби й не помічав снігу, бо шапки так і не вдягнув.

Юлько Ващук

Малювалися хлопцеві коні. Билинні, гривасті, — таким тільки богатирів носити на широких спинах. І тонконогі, з підтягнутими животами, з гарячими, розтриженими кругами очей. І маленькі, тихі, з похиленими головами, з непідкованими копитами.

— Що ти малюєш?

Долонею прикривав папір і дивився спідлоба.

— Не покажу.

Не покажу. Мої коні. Неприборкані, необ'їжджені. Чому коні? А хтозна. Коні — та й годі.

У кутку кімнати стояв рояль. На різьбленому пюпітрі — підставки для свічників, у котрих ніколи не було свічок.

— Заграй що-небудь, синку!

— Не хочу.

— Чому не хочеш? Тебе ж просять. Дорослих треба слухатись.

Під пальцями — байдужі клавіші. І байдужі звуки. А якщо кулаками по клавішах? Струни жалібно скрикують, гніваються, кричать разом з дорослими:



— Та хіба ж можна так? Хіба так можна?

— Дивний хлопчик!

Різні книжки потрапляють до рук. Зверху — шкільна читанка, під читанкою — Шекспір і Діккенс. Не завжди зрозумілі слова, і думки заплутуються в пам'яті і часом залишаються без найменшого зв'язку зі змістом.

Сказав Шекспір: тільки погані люди не люблять і не розуміють музики.

Це звучить як присуд. Годинами хлопчик сидить над роялем і вимолює у клавішів пісню, щоб зрозуміти і полюбити її, а клавіші нічого не дарують, і навіть коні перестають малюватися, гублять щось живе й справжнє. Хлопець шматує папір, шпурляє геть олівці, а потім знову знаходить — червоний, синій, — малює коней, синіх з червоними гривами, і в тому полум'ї раптом чує музику, якої не дарували струни. Може, не такий уже він поганий? Просто музика буває різна?

Кажуть, нібито усмішка робить обличчя гарної людини ще кращим, у добрих людей — добрий сміх. Крадькома хлопчик усміхається дзеркалу і миттю стягає губи у сердитій гримасі, — ні, від усмішки його обличчя не кращає. Не буде він сміятися, та й хіба це обов'язково? Можна бути іронічним і суворим. Трохи вниз куточки уст і вгору ліва брова (гримаса виходить жалісна, ображена), хлопцеві здається, що він виглядає, як римський імператор Гай Юлій Цезар на малюнку в підручнику історії.

Виходить у двір, де бавляться однолітки, і дивиться з іронією на безплідну біганину за м'ячем, а мати кличе:

— Юльчику, дитинко, ходи додому, чуєш, Юльчику! Хлопець вертається, і мама просить:

— Не ходи на подвір'я, то не для тебе компанія, не твоє коло. Ти зовсім інший, синку.

І подумки Юлько вимальовує довкруз себе коло — заморожене, як у казці, — не переступиш ані ззовні, ані зсередини...

Приїхала в гостину родичка. Пласке обличчя і ніби наклеєний зверху качачий ніс. Двоє тьмяно-сірих очей, вузькі підмальовані губи.

— Ах, який же ти великий! Я й не знала, що ти вже такий великий!

Хлопець чемно вітається, однак уникає обіймів, прослизає до дверей — і раптом підозріло лагідний голос батька:

— Синку, привітайся!

Напудрене пласке обличчя, немов перекреслене впоперек усмішкою, схиляється для поцілунку.

Хлопець кричить:

— Не буду цілувати, не хочу!

— Який дивний хлопчик! — удає, що не образилася, тактовна родичка і питає: — Однак ми ще станемо друзями, правда?

Юлько зустрічає погляд батька, і той погляд змушує хлопця до лицемірства.

— Так, — погоджується над силу Юлько і затискає уста, підводить угору ліву брову — тепер це вже самооборона, захист, — дивиться насмішкувато і говорить неправду, про котру всі знають, що це неправда, але чомусь удають довірливих: — Так, ми будемо друзями.

А потому наодинці з батьком:

— Але ж вона мені не подобається, я її не люблю, тату!

— Яке це має значення, сину! Ти ж добре вихований хлопчик і повинен розуміти...

Як же встановити різницю між добрим вихованням і лицемірством? Коли тобі тільки десять років?

...Малює Юлько коней. Несподівано гасне світло. Мама не розуміється на таких справах, як електрика, треба чекати, доки прийде тато, а поки що мама знаходить свічку, ставить її в мідний свічник, у той, що завжди сумує без свічки на попітрі. Коні при такому освітленні стають таємничими; немов оживають, рухаються їхні буйні гриви, хлопець торкається пальцями тіней, ніби хоче намацати їх. А потім приходиться друг — приходить Славко Беркута, вони сидять за однією партою в школі, — Славко Беркута задумливо розглядає коней і каже:

— Звідки ти змалював? Я десь бачив такого коня.

Паленіє, мовчить Юлько і дивиться недобрим поглядом — не треба й старатися; губи самі затискаються, а ліва брова здригається, і коли Славко йде додому, Юлько збирає і палить малюнки — біля свічки лежить купка попелу з папірців, коней уже нема.

Зрідка трапляється диво. Взимку. Осувається з ново-річної ялинки глиця і тихо падає на підлогу. Тоді ялинку роздягають, розпилюють і палять. Дверцята в грубці ґратчасті, із вставленими поміж ґратками шматочками слюди. За прозорою слюдою — червоний вогонь, невловимий і тремтячий, — годі втямити, чи то полум'я пахне й тріщить, а чи ялинка. І любить Юлько сидіти й дивитись, як дерево горить, як потім лежить обвуглене, як поступово холоне й гасне, — усе те видно крізь прозорі дверцята.